

igre sa Kosova, rukopis Arhiva MS u Novom Sadu, br. M. 7538, str. 78—85 (nema podataka o godini), a druga je priča **Nikad ne odluči odmah!** (br. 5 u zbirci o kojoj je riječ), snimio ju je u veljači 1974. autor, a kazivao je Halit Shala, tridesetpetogodišnji varilac iz Borja (kraj Drenice), Kosovo. Priča je inače vrlo raširena i govori o čovjeku koji je dugo radio u tuđini i nakon puno, puno godina sa plaćom od tri zlatnika (lire) putuje kući. Na putu u rodno selo noći u jednoj kući gdje uz vatru sjedi starac čija svaka riječ vrijedi zlatnik (odnosno liru). Čovjek žrtvuje svoju dvadesetogodišnju zaradu da bi čuo tri savjeta. Budući da se kasnije pridržavao tih savjeta, obogaćuje se, ne ubija svoju ženu i dalje sretno živi. Osnovni je fabularni tok istovetan u obje priče, s tim što je albanska priča u uvodnome dijelu mnogo realističnija: dva mjeseca iza svadbe čovjek ostavlja ženu u drugom stanju i odlazi u tuđinu, gdje ostaje dvadeset godina. Izraz je u pojedinim epizodama gotovo jednak: u srpskoj priči govore čovjeku »Svaka lakrdija — vredi liru«, a u albanskoj »Jedan zlatnik — jedna riječ«. Međutim, razlika je ipak uočljiva po osnovnoj dinamici pripovijedanja; dok pričanje u srpskoj priči teče mirno, prevladavaju aoristi i imperfekti, nema nijedne suvišne riječi, u albanskoj su česta baš ponavljanja sličnih izraza u rečenicama koje slijede jedna iza druge, što stvara posebnu živost. Npr. »Tamo kod kuće ostavio je trudnu ženu. Ostavio je ženu u drugom stanju.« Ili: »Kad je ujahao u vodu — u duboku vodu! — potonuo je.« Živom kazivanju pridone nose i uzvici, koji ponekad zamjenjuju čitavu rečenicu, a ne nalazimo ih u srpskoj priči. »Uzjahao je — vap — u vodu.« Taj isti dio u srpskoj priči glasi: »Tatarin zagazi u reku, zanese ga, obori s konjem, i on i konj udaviše se.« Albanska priča ima i kazivačev komentar teksta. Kad junak dođe do vode, »dolazi kraljev kurir — kako je to nekoć bilo — na konju«.

I na kraju dodajmo još da je knjiga opskrbljena znanstvenim aparatom: priče su razvrstane prema međunarodnom katalogu Aarne-Thompsona, navedena je sva važnija bibliografija i vrlo su detaljne bilješke uz svaku priču.

Ljiljana MARKS

**SCHWÄNKE AUS MÜNDLICHER
UBERLIEFERUNG, Authentische
Tonaufnahmen 1952—1970 von
JOHANNES KÜNZIG und
WALTRAUT WERNER, Kommentare
HANNJOST LIXFELD,
Veröffentlichungen aus dem
Volkskunde-Tonarchiv Freiburg des
Instituts für ostdeutsche Volkskunde,
Freiburg im Bresgau 1973, 118 str. +3
gramofonske ploče.**

U prikazu ove knjige pođimo najprije od pojma »švank«, za koji u hrvatskom jeziku nema određenog termina, već je uvriježen naziv šaljiva narodna pripovijetka, »a uz to i specifični lokalni nazivi: pričice, šale, dosjetke, pošalice, pošurice, šurke, smješice, špajsi, sklapalice, naklapalice, prkolice, gačice, gonečice, rugalice i dr.« (M. Bošković-Stulli, **Usmena književnost kao umjetnost riječi**, Zagreb 1975, str. 139). Isto tako »pojam šaljive pripovijetke nije stilski, strukturalno ni tematski jedinstven, on obuhvaća komično, satirično, parodijski burleskno intonirane tradicionalne narodne pripovijetke s više ili manje razvijenom fabularnom osnovom« (n. d., str. 139). Max Lüthi smatra da švank nije posebna vrsta, već jedna od mogućnosti razumijevanja svake pojedine vrste. Slijedeći tu misao, on određuje posebno švank-legendu, švank-bajku, švank-predaju itd.

Ovoj publikaciji nisu zajedničke samo teme, tj. šaljive priče, već i kazivači, koji su svi odreda iseljenici iz nekadašnjih njemačkih naselja u Mađarskoj, Rumunjskoj i Jugoslaviji (zastupljeni su i neki iseljenici, mahom izbjeglice, iz Rusije). Već samim tim ta je građa interesantna i folkloristična, jer često zahvaća vrlo stare slojeve pripovijedanja, a i dijalektolozična, jer autentičan zapis daje »jezičnu sliku« kazivača koji je odrastao u drugoj zemlji i živio izoliran na svome jezičnom otoku. Tekstovi su prezentirani trostruko: imamo autentičan snimak na gramofonskoj ploči, njegovu točnu transkripciju na standardni njemački jezik, te paralelni zapis internacionalnim fonetskim pismom (notni su zapisi samo u tri primjera).

Autori Künzig i Werner u uvodu govore o pojedinim kazivačima, repertoaru, načinu kazivanja. Donesene su i fotografije kazivača u različitim pripovjedačkim situacijama. Priče su na pločama (isti je redoslijed tekstova u knjizi) poredane tematski: na prvoj se ploči nalazi sedam švank-legendi o Isusu i svetom Petru, na drugoj je dvadeset i jedna priča o Šildanima (Schildbürger), te sedam o Eulenspiegelu i budalastom Hansu, a na trećoj je šest šaljivih priča o popovima i vjernicima.

Znanstvenu težinu i interes za folkloriste daju knjizi vrlo opširni komentari Hannjosta Lixfelda, poznatog njemačkog folklorista, koji su, u stvari, studije o pojedinim tematskim grupama šaljivih priča prezentiranih u ovoj zbirci. Autor je teme obradio komparativno-povijesnim načinom istraživanja navodeći vrlo opširno i dokumentirano svu literaturu relevantnu za to područje. Tako npr. uz prvu ploču najprije govori o čitavom kompleksu priča u kojima se pojavljuju Isus i sveti Petar, navodi sve podatke o starijim izvorima komentirajući ih istovremeno, analizira međusobni odnos Isusa i Petra, te njihov odnos prema ljudima na temelju primjera iz knjige. Na sličan su način obrađene i ostale tematske i žanrovske skupine, koje katkada izrastaju u manje zaokružene studije (npr. o budalastim Šildanima, o Eulenspiegelu, o popovima i vjernicima).

Ljiljana MARKS

**ARTUR UND ALBERT SCHOTT,
RUMÄNISCHE
VOLKSÄRZÄHLUNGEN AUS DEM
BANAT, Märchen, Schwänke, Sagen,
Neuausgabe besorgt von ROLF WILH.
BREDNICH und ION TALOS,
Kriterion Verlag Bukarest 1973, 336 str.**

Rolf Brednich i Ion Talos pronašli su i ponovo objavili djelo koje podjednako zanima i njemačku i rumunjsku folkloristiku. Tko su Artur i Albert Schott? Iz predgovora saznajemo da je zbirka rumunjskih narodnih pri-

povjedaka braće Schott tiskana 1845. Njihova je znanstvena sprega sigurno začeta po uzoru na djelatnost braće Grimm.

Artur Schott radio je kao agronom od 1836—1841. u rumunjskom Banatu i na poticaj svog brata filologa bilježio priče uz pomoć tumača ili kazivača koji su znali njemački. Nas će zanimati činjenica da su svi kazivači bili iz okolice Orovite, mjesta koje leži nešto istočno od Vršca. Novo izdanje stavlja težište na priče, dok predgovor o Rumunjskoj i Vlasima (autor misli na Rumunje) nije prenesen u novo izdanje jer se redaktorima činio suviše jednostavnim i općim (naravno sa stajališta današnjeg čitaoca). To nije bilo kritičko izdanje u današnjem smislu, već no riječima izdavača »protokoli pripovjedačke situacije«. Artur Schott je naime često bilježio samo natuknice i zato konačna verzija odiše autorovim stilom. Uostalom, ta tehnika bilježenja nije u svoje vrijeme nalazila prigovora. Redaktori su u novo izdanje zbirke uvrstili i Schottove tekstove koje je kasnije zabilježio i objavio u časopisu »Hausblätter« od 1857. do 1859. Redaktori su osuvremenili izdanje i izbacili mitološke komentare, ali donose ono što i danas izaziva znanstvenu pažnju: kratke natuknice o kazivačima, poglavlja o praznovjerju i nekim običajima. Priređivači su također prestrukturirali raspored prema internacionalnom katalogu tipova pripovjedaka. Zbirci je na kraju priložena klasifikacija tipova pripovjedaka.

Sredinom devetnaestog stoljeća ove bajke, šale i predaje odjeknule su poput male senzacije. Bilo je tu istih tipova kao i u Grimmovoj kolekciji. Danas bismo dodali: slične pripovijetke, ali ne iste. To će nas možda navesti da pročitamo neke tematske skupine koje se i u nas javljaju: šaljive priče o Ciganima, predaje o Matiji Korvinu, bajku o uzidanoj majci i dr.

Nives RITIG-BELJAK